

Προτάσεις για ανάγνωση από την Πόλυ Μηλιώρη

Συνηθίζεται – και όχι χωρίς λόγο – να προτείνονται βιβλία ειδικά αυτή την περίοδο, πριν τις καλοκαιρινές άδειες. Αυτό θα κάνω κι εγώ, με γνώμονα την γυναικεία οπτική του θέματος στο οποίο αναφέρεται το βιβλίο.

Θ' αρχίσω βέβαια από το μεγάλο θέμα της σεξουαλικής κακοποίησης των κοριτσιών, αναδημοσιεύοντας ένα σχετικό μου άρθρο από τον ημερήσιο τύπο. Και στη συνέχεια θα παραθέσω μερικούς νέους τίτλους, για να σας διευκολύνω, όσο μπορώ, στην προμήθεια των βιβλίων που θα σας συνοδεύσουν στις διακοπές σας. Πρόκειται για μυθιστορήματα καλής λογοτεχνικής ποιότητας, που αναδεικνύουν μέσα από την ιστορία ζωής των ηρωίδων τους προβλήματα φύλου – ρόλους που μας επιβάλλονται – αλλά και τη δύναμή μας να ανταπεξέλθουμε.

«Ανείπωτα», μα πρέπει να ειπωθούν

Για όσους και όσες δημοσιογράφους ή συγγραφείς, όπως εγώ, έχουνε νιώσει στη μακρόχρονη επαφή τους με τις αναγνώστριες το πόσο μυστικά κι οδυνηρά μένουνε κάποια γυναικεία βιώματα, η έκδοση κάθε παρόμοιου αφηγήματος είναι μεγάλο γεγονός. Όταν μάλιστα η αφήγηση της εμπειρίας συντελείται με μυθιστορηματική οικονομία και καλλιπέπια, όπως στο βιβλίο που παρουσιάζω σήμερα, η ανταπόκριση του αναγνωστικού κοινού είναι αναμενόμενη. Σαν αποτέλεσμα, το αφήγημα θα λειτουργήσει λυτρωτικά σε χιλιάδες γυναίκες που δεν έχουν «τις λέξεις, για να το πουν».

Δανείστηκα τον τίτλο του βιβλίου της Μαρί Καρντινάλ, που είχε κυκλοφορήσει στα ελληνικά πριν πολλά χρόνια σε έξοχη μετάφραση της Τατιάνας Γκρίτση Μιλιέξ και είχε βρει θερμή ανταπόκριση. «Εγώ κι αυτό» ήταν ο τίτλος που είχε διαλέξει η μεταφράστρια, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στη ψυχανάλυση (όπου ως «αυτό» ορίζεται το «ασυνείδητο»), στην οποία είχε προστρέξει η ηρωίδα, προκειμένου να έρθει αντιμέτωπη και να ξεορκίσει έτσι το παιδικό της τραύμα περί τη σεξουαλικότητα. Ωστόσο, ο πρωτότυπος γαλλικός τίτλος ήταν «Les mots pour le dire» – «οι

λέξεις για να το πω» – ο οποίος παραπέμπει αμέσως στο «Ανείπωτες λέξεις», που με μεγάλη ευαισθησία επέλεξε η Κώστια Κοντολέων ως αντίστοιχο του αγγλικού πρωτότυπου τίτλου, «Mouthing the words». Γιατί ναι, οι γυναίκες «μασάνε τα λόγια τους» όταν έρχονται αντιμέτωπες με τη μνήμη – ή μάλλον με την απώθηση της μνήμης – ενός τόσο τραυματικού γεγονότος, όπως η παιδική σεξουαλική κακοποίηση.

Τους τελευταίους μήνες τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη γενικότερα, έχει έρθει σε έκτακτη επικαιρότητα η σεξουαλική κακοποίηση των μικρών κοριτσιών και ιδιαίτερα από μέλη της οικογένειάς τους. Αυτή η δημοσιογραφική και νομική προσέγγιση πιστεύω ότι εντείνει το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού για την υποκειμενική θεώρηση – βίωση του εγκλήματος. Η «συμπόνια» μάς οδηγεί στην επιθυμία ν' ακούσουμε το θύμα – και μόνο η ακρόασή του, η δημοσιοποίηση του δράματος, είναι ένα μεγάλο βήμα στην όποια δυνατή αποκατάσταση. Σε κάθε όμως προσπάθειά μας ν' «ακούσουμε» την εμπειρία, σκοντάφτουμε στη δυσκολία του θύματος να εκφραστεί. Διαπιστώνουμε το «ανείπωτο» αυτού που έχει ζήσει. Το

1984 το περιοδικό «Πάνθεον», του οποίου υπήρξα διευθύντρια, είχε φιλοξενήσει το ερωτηματολόγιο των ερευνητριών Τασίας Χατζή και Μαρίας Δρακοπούλου γύρω από τις παραβιάσεις της σεξουαλικής ελευθερίας των Ελληνίδων και θυμάμαι με φρίκη τις μετρημένες και δυσκολογραμμένες λέξεις των αναγνωστριών, που, έστω και ανώνυμα, καλούσαν να θυμηθούν τον πατέρα, τον παππού, τον θεό, το νονό που είχε ασελγήσει πάνω στα παιδικά κορμιά τους.

Αντίθετα με την δημοσιογραφική προσέγγιση, αυτές που φαίνεται ότι λειτουργούν «λύνοντας την γλώσσα», είναι δυό άλλες προσεγγίσεις: Η λογοτεχνική – μυθοπλαστική και η ψυχαναλυτική. Τόσο το βιβλίο στο οποίο αναφέρθηκα πρωτίτερα, το «Εγώ κι αυτό» της Μαρί Καρντινάλ, όσο και το «Ανείπωτες λέξεις» της Καμίλα Γκιμπ, που οι εκδόσεις «Άγκυρα» προσφέρουν φέτος στο ελληνικό κοινό, συνδυάζουν και τις δύο προσεγγίσεις. Πρόκειται για τη λογοτεχνική αφήγηση τόσο του προσωπικού δράματος όσο και για τη λογοτεχνική αφήγηση της ψυχαναλυτικής θεραπείας, σε μορφή μυθιστορήματος.

Θα σταθώ στην πρόσφατη έκ-

δοση “Ανείπωτες λέξεις” όχι μόνο για λόγους επικαιρότητας αλλά και περιεχομένου, αφού σ’ αυτό το αφήγημα η βίωση της γυναικείας σεξουαλικότητας παραμορφώθηκε από το χυδαιότερο έγκλημα: Τον βιασμό ενός πεντάχρονου παιδιού απ’ τον πατέρα. Και επιπλέον, το πανέξυπνο παιδί που αφηγείται τη ζωή του, έφτασε στο χαμηλότερο σκαλί της κλίμακας του πόνου και του φόβου: Την τρέλλα.

Φιλολογικά δε μπορούμε να κατατάξουμε το “Ανείπωτες λέξεις” στην κατηγορία των μαρτυριών”, αφού παρουσιάζεται σαν ένα πλήρες και καλογραμμένο μυθιστόρημα. Μα η Καμίλα Γκιμπ, 35 χρόνων σήμερα, που ξεκίνησε πετυχημένη καριέρα μυθιστοριογράφου, απλώς αλλάζει το όνομα της ηρωίδας – αφηγήτριας. Κατά τα άλλα, η Θέλμα που οδηγεί τον αναγνώστη στα μύχια της ψυχής της μα και στη ρεαλιστική απεικόνιση του περιβάλλοντος, έχει όλα τα βιογραφικά στοιχεία της Καμίλα. Έτσι, η μεν συγγραφέας πραγ-

ματοποιεί τη ψυχανάλυσή της και μέσα από την τέχνη – τολμώντας να παρουσιαστεί φανερά και να μιλήσει έξω απ’ τα δόντια – ο δε αναγνώστης μπορεί να απολαύσει μέσα από την καλλιτεχνική αρτιότητα της μυθιστορηματικής φόρμας και μέσα από τη λογοτεχνική γλώσσα όσα μένουν “ανείπωτα”.

Στο μυθιστόρημα της Γκιμπ ασφαλώς πρωταγωνιστεί το “παιδί-θύμα” της σεξουαλικής κακοποίησης. Αλλά η αφήγηση δε σταματά στα πρώτα χρόνια της ζωής, όταν συντελείται το έγκλημα. Μακριά από τον πατέρα – θύτη, η Θέλμα μεγαλώνει βυθισμένη στο μυστικό της· ή μάλλον, “κρεμασμένη στο ταβάνι”, απ’ όπου έβλεπε το πρωινό της σώμα που βιαζόταν· εκεί που καταφεύγει και κατά την εφηβεία της, αρνούμενη να μεγαλώσει. Σπουδάζει, εργάζεται, προσπαθεί. Κλείνεται σε κλινικές για τη νευρική της ανορεξία και για τον ενήλικο αυτοτραυματισμό της. Μέχρι τη στιγμή που βρίσκει την θεραπευ-

τρια που της ταιριάζει. Για τον αναγνώστη, σίγουρα και οι δύο φάσεις – το σκοτάδι του τρόμου και το φως στην άκρη του τούνελ – είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσες. Ενδιαφέρον έχουν επίσης και οι δεύτεροι ρόλοι: Ο πατέρας, η μάνα, οι δάσκαλοι, οι φίλοι, τ’ αγόρια, οι άλλες νέες γυναίκες με το δικό τους Γολγοθά. Το μυθιστόρημα “ρέει αβίαστα” – όπως τα μυθιστορήματα που τελικά κατακτούν τους πολλούς αναγνώστες – με μια συγκινητική λιτότητα λέξεων. Ίσως ν’ αρκούν, μα και να απαιτούνται μόνο οι απλές μας λέξεις των ψυχικών παθών, οι παιδικές μας λέξεις, για να περιγράψουμε το “άφατο”. Φτάνει να καταφέρουμε να τις ξεστομίσουμε. Πράγμα που πετυχαίνει άριστα, πρώτα βέβαια η Καμίλα Γκιμπ αλλά και η μεταφράστρια, Κώστια Κοντολέων.

(Αναδημοσίευση από την εφημερίδα «Βραδυνή», με αφορμή το βιβλίο «Ανείπωτες Λέξεις» της Καμίλα Γκιμπ).

Άλλες προτάσεις

«**Η επέτειος των ρόδων**», της Μαρίας Λαμπαδαρίδου- Πόθου. Πρόκειται για ένα μυθιστόρημα καθαρά γυναικείας γραφής, που οπωσδήποτε θα κερδίσει την ταύτιση των αναγνωστριών του. Και όχι βέβαια με τους εύκολους τρόπους που κάποιες νεόκοπες συγγραφείς εντυπωσιάζουν αντί να συγκινούν, αλλά με το δοκιμασμένο σε φιλοσοφικά κείμενα λόγο της σημαντικότητας λογοτέχνητος. Ζητήματα όπως ο έρωτας, η ελευθερία, η μητρότητα, η επιλογή, η ενοχή, η αξιοπρέπεια, τίθενται βαθιά και βασανιστικά μέσα σε ελάχιστες μέρες, πριν και μετά απ’ την απόφαση για έκτρωση. (Εκδόσεις «Εστίας»)

«**5/4 από πορτοκάλι**», της Τζόαν

Χάρις. Η ίδια εξαιρετική γραφή με το προηγούμενο μυθιστόρημά της («**Σοκολά**»), που μεταφράστηκε στα Ελληνικά (το είχαμε δει και σε ταινία). Αυτή τη φορά όμως η Χάρις δε μας αφήνει καμιά γλύκα. Μια τρομερά σκληρή ιστορία μέσα σε μια σκληρότατη εποχή (γερμανική κατοχή στη γαλλική ύπαιθρο), με πρωταγωνίστρια μια μάνα πολύ σκληρή, φαινομενικά αδιάφορη για τα παιδιά της, που κρύβει το προσωπικό και οικογενειακό της δράμα πίσω από τις συνταγές τερψιλαρυγγίων, με τις οποίες προσπαθεί να εξασφαλίσει εισόδημα για το σπίτι της. (Εκδόσεις «Ψυχογιός»)

«**Αύγουστος**», της Τατιάνας Αβέρωφ. Το δεύτερο μυθιστόρημα

της ταλαντούχου συγγραφέως (το πρώτο, «**Το ξέφωτο**» αξίζει επίσης να το διαβάσετε). Αυτή τη φορά η Αβέρωφ διαλέγει μια σύγχρονη ιστορία μιας σύγχρονης γυναίκας λαϊκής καταγωγής, που με το γάμο της περνά στην ανώτατη ελληνική κοινωνική τάξη, σ’ ένα χρυσό κλουβί. Η πλοκή, που θα μπορούσε να είναι μελό, είναι το πρόσχημα για να χτιστεί ένα δυνατό αφήγημα της πρωταγωνίστριας. Σε πρώτο πλάνο η αλλοτρίωση να υφίσταται ρωγμές μέσα από τις αναμνήσεις, καθώς ένα εξαήμερο αγωνίας την κλείνει στο σπίτι. Και από πίσω, διαβρωτικά και, τελικά, λυτρωτικά, η ταύτιση με μια άλλη γυναίκα, τη «θεία – μάνα» από το Μεσολόγγι. (Εκδόσεις «Εστίας»)

Πάμε σαν Άλλοτε;

Το βιβλίο της **Ελένης Συρίγου-Ρήγου** "Πάμε σαν Άλλοτε;" (Εκδόσεις Φιλίστωρ, 2003) εντάσσεται στην κατηγορία των εκδόσεων που είναι συλλογές άρθρων ή επιφυλλίδων δημοσιευμένων στον ημερήσιο ή περιοδικό τύπο τα οποία σχολιάζουν την επικαιρότητα. Η συλλογή τέτοιων άρθρων και η ένταξή τους σε κάτι πιο "στέρεο" και με διάρκεια όπως είναι το βιβλίο απαντά σε μια ανάγκη να μην πάνε "χαμένες" κάποιες διεισδυτικές ματιές, να γίνουν προσιτές και σε άλλους, πέραν των αναγνωστών του συγκεκριμένου εντύπου, κάποια σχόλια που ο χρόνος έδειξε ότι ήταν διορατικά, εν τέλει να διασωθεί το εφήμερο γιατί κρίνεται ότι περιέχει σπέρματα του διαχρονικού.

Πράγματι, το βιβλίο της Ελένης Συρίγου προσφέρει στην αναγνώστρια (οι γυναίκες, λένε οι έρευνες, διαβάζουν περισσότερο απ' ότι οι άνδρες παρά το φορτωμένο τους εικοσιτετράωρο) τη συνείδηση του χρόνου: της παλινδρομικής κίνησης των πολιτικών ιδεών και των κοινωνικών αντιλήψεων και τη συνείδηση των στοιχείων που είναι πιο στέρεα: **θέσεις** που εκφράζουν το "νέο" και

κάνουν τομές και **στάσεις** που αποτελούν πράξεις αντίστασης στον ανορθολογισμό και τον αναχρονισμό. Ο τίτλος του βιβλίου είναι σημαδιακός: "Πάμε σαν άλλοτε;" και η συγγραφέας εξηγεί στην εισαγωγή ότι το κοινωνικό γίνεσθαι στην Ελλάδα ενώ χαρακτηρίζεται από συνεχή κίνηση - αλλαγή και αναπροσαρμογή- συχνά βρίσκει μπροστά του συντηρητικά ιδεολογήματα και παραδοσιακά στερεότυπα. "Το παρελθόν αναβιώνει παραμένοντας συνεχώς παρόν και επίκαιρο". Αυτή "...η αναζήτηση του παρόντος μέσα από αναδρομές στο παρελθόν είναι γοητευτική ενασχόληση..." για τη συγγραφέα αλλά και ευχάριστη απασχόληση για την αναγνώστρια. Πόσο μάλλον που η Ελένη Συρίγου επιλέγει να εστιάσει σε εκείνα "... τα σταυροδρόμια παρόντος και παρελθόντος" που αναφέρονται άλλοτε σε κωμικές και άλλοτε τραγικές εκφάνσεις του μισογυνισμού, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, του θρησκώληπτου σκοταδισμού, του κομματικού φανατισμού και της πολιτικής μισαλλοδοξίας που σφράγισαν τη σύγχρονη ιστορία μας αλλά με λόγο όχι πολεμικό ή καταγγελλτικό αλ-

λά νηφάλιο και χιουμοριστικό.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα άρθρα εκείνα που αναφέρονται στο "γυναικείο πρόβλημα" (συχνά με χρήση υλικού που ανασύρει η Συρίγου από παλιά τεύχη του *Αγώνα της Γυναίκας*). Οι ιστορίες αυτές αφήνουν μια γλυκόπικρη γεύση καθώς φωτίζουν το γελοίο του μισογύνικου λόγου, την άνιση μάχη των λίγων, "γραφικών" φεμινιστριών (και τη συνείδηση ότι έπρεπε να περάσουν δεκαετίες για να αποχαρακτηριστούν) και την αναγνώριση του λόγου αυτού από τα χείλη σύγχρονων ανθρώπων.

Η Ελένη Συρίγου, ιστορικός, εκπαιδευτικός, φεμινίστρια και ενεργή πολίτις μας προσφέρει ως συγγραφέας τις γνώσεις της, την εμπειρία της, την έρευνα της και τη ματιά της για να παρατηρήσουμε την κρυφή όψη των πραγμάτων. Το ότι τα κείμενα της διαβάζονται ευχάριστα και το βιβλίο κοσμείται από θαυμάσια σκίτσα και παλιές φωτογραφίες απλώς επιβεβαιώνει το ρητό ότι "το δώρο πρέπει να είναι όχι μόνο χρήσιμο αλλά και ωραίο".

Ξανθή Πετρινώτη

Αρχαίες Ελληνίδες Αθλήτριες

Με τον τίτλο αυτό έχει κυκλοφορήσει στην Αθήνα από το **ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ** το βιβλίο της Ελληνοαμερικανίδας Ειρήνης Βαλλερά-Rickerson, καθηγήτριας της Ιστορίας της Τέχνης και Διευθύντρια, της Πινακοθήκης του O-range Coast College στην Καλιφόρνια, και της Αμερικανίδας ανθρωπολόγου Άννας Reese.

Οι συγγραφείς μελέτησαν αρχαίες ελληνικές πηγές, όπως κείμενα, επιγραφές, έργα τέχνης, άλλα αντικείμενα, αλλά κυρίως βασίσθηκαν στο έργο του Πausανία «Ελλάδος Περιήγησις», που δίνει λεπτομερείς περιγραφές για τα αρχαία αγωνίσματα. Έκπληκτες άρχι-

σαν να ανακαλύπτουν ονόματα γυναικών που είχαν αναδειχθεί νικήτριες σε αγώνες, όπως τα Ηραία (στην Ολυμπία), τα Ελευθέρια (στη Λάρισα), τα Υακίνθεια (στη Σπάρτη), τα Νέμεα κ.λπ.

Οι ερευνήτριες συγκέντρωσαν 25 ονόματα γυναικών αθλητριών -οι περισσότερες είχαν νικήσει σε αρματοδρομίες και αγώνες δρόμου-, αλλά είναι βέβαιο ότι υπάρχουν πολύ περισσότερα, γιατί έχουν βρεθεί, εκτός από αγαλματίδια, τμήματα επιγραφών, στις οποίες σώζονται μόνο οι καταλήξεις γυναικείων ονομάτων. Γνωστά ονόματα αθλητριών είναι της Κυνίσκας, κόρης του βασιλιά Αρχιδάμου από τη Σπάρτη, και

πρώτης γυναίκα εκτροφέως αλόγων, της Αριστόκλειας, κόρης του Μεγακλέους από τη Λάρισα κ.ά.

Υπάρχει ακόμα, στο βιβλίο πλήθος πληροφοριών για τη συμμετοχή των γυναικών της Ελλάδας των αρχαίων χρόνων στον κόσμο του αθλητισμού, σε αγώνες και σε εορτές. Στόχος τους, όπως λένε οι ίδιες οι συγγραφείς, είναι να προσφέρουν ένα ακόμη κομμάτι στη συνολική ανασκευή της ιστορικής εικόνας των γυναικών ως ατόμων με ικανότητες, ανεξάρτητη σκέψη και πολύτιμη συνεισφορά στην κοινωνία.

Καίτη Μποτοπούλου